УДК 37.062.2 /.3:331.102.24

ГАЛИНА ГОРОХОВА

Кіровоградський державний педагогічний університет
імені ВолодимираВинниченка, м. Кропивницький

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВНЗ І –ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Проаналізовано роль та суть професійної мотивації для майбутніх інженерів у процесі їх професійного становлення. Визначено головні педагогічні умови формування професійної мотивації майбутніх інженерів. Запропоновано методику реалізації педагогічних умов формування професійної мотивації майбутніх інженерів в умовах ВНЗ І – ІІ рівнів акредитації та досліджено ефективність її використання в системі вищої професійної освіти.

Ключові слова: *мотивація, мотив, професійна мотивація, інженер, професійна мотивація інженера, педагогічні умови, методика.*

Прискорення науково-технічного прогресу визначає підвищені вимоги до якісного потенціалу працівників інженерної справи, які займаються виробничо-технологічною діяльністю та генеруванням, розробленням і впровадженням нових технологічних ідей. Особливого значення набуває питання формування у майбутніх інженерів професійної мотивації в процесі їх фахової підготовки. Нажаль, підготовка фахівців інженерних галузей в умовах вищого навчального закладу не завжди супроводжується формуванням професійної мотивації, що позначається на їх ставленні до своєї майбутньої професії найчастіше втратою трудових мотивів та установок, якими, зазвичай, керуються майбутні фахівці у своїй трудовій діяльності [2, с. 277]. Відповідно, наявність сформованої професійної мотивації у майбутніх інженерів впливає на ефективність всієї виробничо-професійної діяльності та визначає психологічну складову професійної придатності до роботи у сфері інжинірингу [7, с. 76].

Останні дослідження проблеми формування професійної мотивації висвітлено у працях педагогів, соціологів та психологів: А. Дербеньової [3], Т. Титаренко[6, с. 440-454], Ю. Трофімова [9], Т. Кудріної [10, с. 386-406], В. Городяненка [2, с. 277-283], Н. Волкової [1, с. 118-121], О. Степанова [8, с. 356-358], Л. Орбан-Лембрик [5], М. Лукашевича [4, с. 334-345].

Утім, аналіз досліджень літературних джерел свідчить про недостатню вивченість проблеми формування професійної мотивації в системі вищих навчальних закладів І – ІІ рівнів акредитації та вказує на відсутність розробок по формуванню професійної мотивації в процесі фахової підготовки майбутніх інженерів.

Мета статті полягає в узагальненні поняття «професійна мотивація», у розробці та описі методики формування професійної мотивації майбутніх інженерів для використання в умовах вищих навчальних закладів І – ІІ рівнів акредитації.

Результати дослідження. У науковій літературі найчастіше зазначено, що мотивація – це сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, спрямованість і активність цієї поведінки [3, с. 7].

Соціологічний аналіз розглядає мотив як свідомий збуджувач поведінки та діяльності людини, спрямованої на задоволення різноманітних (матеріальних, соціальних, духовних) потреб, а професійну мотивацію як внутрішню спонуку до трудової діяльності з метою досягнення певних цілей, зацікавленість у такій діяльності [2, с. 277-278].

У психології праці утвердився погляд, згідно з яким професійна мотивація формується і виявляється в діяльності [9, с. 437].

© Г. Горохова, 2016

Педагогічна наука розглядає професійну мотивацію як підготовку до праці (наявність загальноосвітніх і політехнічних знань, загальних основ виробничої діяльності, вироблення умінь і навичок, необхідних для трудової діяльності, підготовка до свідомого вибору професії) та визначає методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності [1, с. 118].

Використання методів стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності в процесі фахової підготовки здійснює значний вплив на формування професійної мотивації майбутніх фахівців, підвищує їх зацікавленість до обраного фаху та спонукає до трудової діяльності з метою досягнення самореалізації.

Отже, аналіз фонду літературних джерел дає можливість висунути припущення, що професійна мотивація майбутніх інженерів не є виключенням і також формується у процесі діяльності, а саме фахової підготовки, значний вплив здійснюють методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності, які розроблені педагогічною наукою, та педагогічні умови, які для майбутніх фахівців інженерних галузей відрізняються своєю інженерною спрямованістю.

Досліджуючи проблему професійної мотивації майбутніх інженерів було виявлено, що серед студентів, які вступають у вищі навчальні заклади інженерного спрямування значний процент складають ті, кому подобається сама професійна технічна діяльність, пов'язана з винахідництвом, конструюванням, налагодженням, виготовленням, обслуговуванням тощо, а є вступники, мотиви яких формуються в процесі їх фахової підготовки в технічному ВНЗ. В результаті мотиви вступу студентів і першої і другої групи, в процесі здобуття вищої освіти, змінюються на професійні і формується професійна мотивація, яка сприяє у майбутньому професійному становленню та професійній самореалізації і спрямовує особистість на подальше кар'єрне зростання. Але в кожному технічному ВНЗ існує контингент студентів, які у перші роки навчання змінюють технічний напрям підготовки, або взагалі залишають навчальний заклад за певних обставин. Причинами таких рішень, зазвичай, вважать помилковість у виборі професії, несформованість чітких професійних орієнтацій або несприятливі умови процесу адаптації. Безумовно, всі ці причини обумовлюють втрату контингенту на початкових етапах навчання, але специфікою роботи технічного вищого навчального закладу в усуненні означених причин, на наш погляд, виступає саме робота по формуванню професійної мотивації, яка допомагає студентам з перших днів навчання в технічному ВНЗ чітко зрозуміти правильність свого професійного вибору, сприяти успішній адаптації і реалізації своєї особистості у створенні корисних та практичних винаходів вже на першому етапі навчання. Випускники технічних вищих навчальних закладів, у котрих сформована професійна мотивація, свідомо продовжують своє професійне зростання за спеціальністю на провідних підприємствах, досягаючи успіхів в кар'єрі.

Вважаємо, що провідна роль у вирішені окреслених питань належить ВНЗ I – II рівнів акредитації, адже саме до коледжів і технікумів вступає наймолодший контингент молоді, який потребує посильної уваги зі сторони педагогів, спроможних створити відповідні педагогічні умови, які будуть сприяти успішному формуванню професійної мотивації майбутніх фахівців.

Пошук та опанування психолого-педагогічних способів, методів і прийомів формування мотивації навчальної діяльності сприяли створенню методики формування професійної мотивації для майбутніх інженерів в умовах ВНЗ I – II рівнів акредитації.

В експериментальній перевірці методики дослідження взяли участь студенти Кіровоградського машинобудівного коледжу Кіровоградського національного технічного університету.

Методика роботи полягає у створенні педагогічних умов формування професійної мотивації майбутніх інженерів, які було реалізовано педагогічним колективом Кіровоградського машинобудівного коледжу КНТУ.

Психологом коледжу:

І. Розроблено план заходів щодо формування мотивації професійної діяльності студентів першого курсу, в якому виокремлено складники дослідження професійної мотивації майбутніх інженерів: адаптаційний, навчально-мотиваційний та мотиваційно-технічний:

1. Адаптаційний: «Робота і система заходів адаптаційного періоду першокурсників» (відповідальні – куратори, практичний психолог; термін виконання – протягом навчального року):

1) ознайомлення першокурсників зі змістом, перспективами обраної професії;

2) діагностування особливостей адаптаційного періоду першокурсників («Анкета першокурсника»). Вивчення та подолання причин дезадаптації;

3) діагностування інтересів студентів першого курсу, залучення їх до гуртків, сприяння самопізнанню та всебічному і гармонійному розвитку;

4) допомога у вирішенні індивідуальних та колективних морально-психологічних проблем, які виникають у студентів в процесі адаптації;

5) допомога в адаптації студентам до умов проживання в гуртожитку;

6) допомога та поради студентам із організації побуту, харчування, відпочинку та оздоровлення;

7) діагностування відносин між студентами групи та вивчення психологічного клімату групи за допомогою методики «Соціометрія», «Я і моя група», визначення індексу групової згуртованості;

8) постійний моніторинг процесу адаптації студентів (психологічні тести, спілкування з групою, викладачами, індивідуальне спілкування зі студентами та батьками);

9) допомога у формуванні в групі здорового морально-психологічного клімату та у профілактиці порушень студентами правил внутрішнього розпорядку коледжу;

10) оформлення папки роботи куратора з адаптації студентів;

11) ознайомлення студентів з системою виховної роботи коледжу;

12) проведення батьківських зборів, спілкування та співпраця з батьками студентів;

13) ознайомлення студентів із системою студентського самоврядування у коледжі;

14) вибори органів студентського самоврядування групи (старости, профорг, заступники за напрямами);

15) розробка кураторами методичного матеріалу (циклу бесід), який сприяє професійній, соціальній, та психологічній адаптації:

бесіда: «Як працювати в бібліотеці»,

бесіда: «Як краще організувати навчальну та самостійну роботу»,

бесіда: « Про етику міжособистісних стосунків у групі»;

16) залучення студентів до культурно-мистецьких, оздоровчо-спортивних заходів та організації студентського дозвілля;

17) заняття-тренінги для студентів І-го курсу з метою успішної адаптації до умов навчання;

18) огляд художньої самодіяльності груп нового набору «Осінній вернісаж»;

19) бесіда «Про підготовку до екзаменаційної сесії» (форми активізації навчання студентів з підготовки до складання сесії);

20) аналіз на кураторських годинах стану відвідування студентами групи занять, успішності та дисципліни у групі;

21) підведення підсумків навчального семестру;

22) групова психокорекційна робота з першокурсниками, що мають труднощі у період адаптації.

2. Навчально-мотиваційний: «Робота і система заходів формування мотивації навчальної діяльності» (відповідальні – куратори, психолог, викладачі, методист; термін проведення – протягом навчального року):

1) дослідження мотиваційної сфери студентів за допомогою анкет та опитувальників, визначення ступеня сформованості мотивації навчальної діяльності;

2) просвітницька робота: «Проблеми формування мотивації навчальної діяльності за сучасних умов»;

3) психологічний аналіз сприймання навчального матеріалу студентами та аналіз активізації пізнавальних процесів під час відвідування навчальних занять;

4) впровадження у практику роботи методів мотивації навчальної діяльності студентів;

5) систематичне проведення етапу «Мотивація навчальної діяльності» незалежно від типу заняття, встановлення зв'язку із майбутньою професією;

6) використання методів стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності при викладанні предмету «Технологія»;

7) просвітницька робота щодо роз'яснення методики викладання навчальних предметів та впровадження нових освітніх технологій у навчально-виховний процесс;

8) систематичне відвідування занять викладачів методистом коледжу та надання методичних рекомендацій щодо впровадження методів формування інтересу, методів стимулювання обов'язку і відповідальності у навчанні;

9) надання методичних рекомендацій в організації та проведенні етапу «Мотивація навчальної діяльності» з урахуванням типу і структури заняття.

3. Мотиваційно-технічний: «Робота і система заходів формування мотивації технічної діяльності» (відповідальні – куратори, психолог, завідувач бібліотекою; термін виконання – протягом навчального року):

1) просвітницька робота: «Проблеми формування професійної мотивації майбутніх фахівців технічних спеціальностей»;

2) виховні години у групах: «Історія Кіровоградського машинобудівного коледжу КНТУ», «Мій коледж кращий», «Коледж очима випускників», «Що таке життєвий шлях», «Складові успіху», «Найважливіші потреби людини», «Моє творче Я», «Хто відповідає за якість мого життя, за мій вибір, за мій вчинок», «Чому я обираю цю професію», «Покликання і професія», «Освіта – запорука вдалої професії»;

3) зустрічі з випускниками минулих років та проведення бесід: «Видатні випускники реального училища (Кіровоградського машинобудівного коледжу КНТУ)»;

4) лекція: «Історія нашого коледжу, його традиції»;

5) екскурсії у музей історії коледжу;

6) екскурсії на заводи та передові підприємства;

7) відвідування конкурсу «Кращий за професією»;

8) відвідування Конференції «Моя спеціальність найкраща»;

9) виховний захід: конкурс презентацій «Моя майбутня професія» з використанням методів емоційного впливу та новітніх технологій;

10) конкурс на кращу стіннівку «Інженери третього тисячоліття»;

11) оформлення постійнодіючого бібліотечного куточка «Моя професія - інженер»;

12) робота предметних гуртків та гуртків технічної творчості;

13) виставка-конкурс науково-технічної творчості;

14) діагностика формування професійної мотивації.

II. Проведено просвітницьку роботу для кураторів перших курсів на тему: «Проблеми формування професійної мотивації майбутніх фахівців технічних спеціальностей».

III. Проведено діагностичну роботу на визначення ступеня сформованості мотивації навчальної діяльності у студентів-першокурсників.

IV. Проведено тренінгові заняття для студентів першого курсу з метою успішної адаптації до умов навчання.

V. Здійснено психологічний аналіз сприймання навчального матеріалу студентами та активізації пізнавальних процесів під час відвідування навчальних занять у групах першого курсу.

VI. Проаналізовано і узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи ефективності впровадження педагогічних умов формування у майбутніх інженерів

професійної мотивації на основі порівняння отриманих даних і доведення їхньої достовірності шляхом застосування методів математичної статистики.

Кураторами навчальних груп організовано та проведено:

І. Виховні години з використанням методів формування пізнавального інтересу на теми: «Історія Кіровоградського машинобудівного коледжу КНТУ», «Мій коледж кращий», «Коледж очима випускників», «Що таке життєвий шлях», «Складові успіху», «Найважливіші потреби людини», «Моє творче Я», «Хто відповідає за якість мого життя, за мій вибір, за мій вчинок», «Чому я обираю цю професію», «Покликання і професія» «Освіта – запорука вдалої професії».

ІІ. Виховні заходи, які передбачені у плані заходів щодо формування професійної мотивації студентів першого курсу на навчальний рік.

Завідувачем бібліотекою організовано та проведено:

І. Виховний захід «Моя майбутня професія» для студентів першого курсу щодо формування професійної мотивації у проектно-творчій діяльності з використанням методів емоційного впливу та сучасного технічного обладнання.

ІІ. Конкурс на кращу стіннівку «Інженери третього тисячоліття» та оформлено постійно діючий бібліотечний куточок «Моя професія - інженер».

Викладачами коледжу:

І. Впроваджено у практику роботи методи мотивації навчальної діяльності студентів.

ІІ. Удосконалено методику проведення навчальних занять із роз'ясненням взаємозв'язку навчальних тем із майбутньою професією на етапі «Мотивація навчальної діяльності».

ІІІ. Застосовано методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності при викладанні предмету «Технологія».

Методистом коледжу організовано і проведено:

І. Просвітницьку роботу серед викладачів коледжу щодо роз'яснення методики викладання навчальних предметів та впровадження нових освітніх технологій у навчально-виховний процес.

ІІ. Систематичне відвідування занять викладачів та надано методичні рекомендації щодо організації та проведення етапу «Мотивація навчальної діяльності» з урахуванням типу та структури заняття.

ІІІ. Розроблено методичні рекомендації щодо впровадження методів формування пізнавального інтересу, методів стимулювання обов'язку і відповідальності у навчанні.

Висновки

Проведене дослідження підтвердило припущення, що професійна мотивація майбутніх інженерів формується у процесі діяльності, а саме в процесі фахової підготовки у вищому навчальному закладі.

Значний вплив здійснюють методи навчання, а саме методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: методи формування пізнавальних інтересів (метод навчальної дискусії, метод забезпечення успіху в навчанні, метод пізнавальної гри, метод створення цікавих ситуацій, метод створення ситуації новизни навчального матеріалу, метод використання життєвого досвіду студентів) та методи стимулювання обов'язку і відповідальності.

Робота щодо формування професійної мотивації майбутніх інженерів вирізняється своєю інженерною спрямованістю, тому система роботи, як показали результати дослідження, буде мати успішний результат за умови реалізації усіх трьох складників розробленої методики формування професійної мотивації майбутніх інженерів, а саме: проходження студентами успішної адаптації, формування мотивації навчальної діяльності та формування мотиваційно-технічної діяльності.

Методика роботи по формуванню професійної мотивації майбутніх інженерів впроваджена в навчально-виховний процес Кіровоградського машинобудівного коледжу КНТУ з 2014 року і має системний характер. У 2014-2015 навчальному році за

результатами діагностичної роботи процес адаптації покращився на 20%, у 2015-2016 навчальному році збільшився ще на 5 %. Мотивація навчальної діяльності за останні 2 роки зросла на 13 %, що позначилось на загальній успішності та якості навчання студентів. Випускники коледжу свідомо продовжують опановувати інженерну справу у вищих навчальних закладах ІІІ – ІV рівнів акредитації. У 2016 році 88 % випускників коледжу продовжили навчання у Кіровоградському національному технічному університеті за своєю спеціальністю.

Враховуючи результати проведеного дослідження, можемо зробити висновок, що вивчення професійної мотивації має велике науково-практичне значення. В технічних закладах робота по формуванню професійної мотивації майбутніх інженерів має свою особливість. Вона охоплює психологічний, педагогічний і технічний аспекти. Реалізація розробленої методики потребує участі усіх суб'єктів педагогічного процесу. Значущість розробленої методики для ВНЗ І – ІІ рівнів акредитації полягає в тому, що студенти коледжів – наймолодші за віком вступники, для яких необхідно створювати безперервний психологічний супровід педагогічних умов професійного становлення. Формування професійної мотивації для них має починатися з перших днів навчання і поетапно сприятиме свідомому професійному становленню у процесі трудової діяльності. Перспективи подальших досліджень полягають у розроблені цілісної методики формування професійної мотивації для майбутніх інженерів в системі вищої професійної освіти, а саме для студентів ВНЗ ІІІ – ІV рівнів акредитації з метою подальшого професійного зростання майбутніх фахівців технічних спеціальностей інженерного спрямування.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка / Н. П. Волкова. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів – К.: Видавничий центр «Академія», 2002. – 576 с. (Альма-матер).
2. Городяненко В. Г. Соціологія: Підручник / В. Г. Городяненко, О. В. Гілюн, А. В. Демічева та ін.; За ред. Городяненка В. Г. – 3-є вид. перероб, допов. – К. : Вид. центр «Академія», 2008. – 542 с. (Серія «Альма-матер»).
3. Дербеньова А. Г. Усе про мотивацію: навч. посібник / А. Г. Дербеньова. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 207 с.: схеми, рис., табл. – (Серія «Золота педагогічна скарбниця).
4. Лукашевич М. П. Соціологія. Загальний курс: Підручник / М.П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К. : Каравела, 2004. – 456 с.
5. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія управління : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – 2-ге вид., доп. – К. : Академвидав, 2010. – 544 с. (Серія «Альма-матер»).
6. Панок В. Г. Основи практичної психології : Підручник / В. Г. Панок, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелєва та ін. – К.: Либідь,2003. – 536 с.
7. Рейнвальд Н. И. Студент на пороге XXI века: Монография / Н. И. Рейнвальд. – М.: Изд-во УДН, 1990. – 152 с.
8. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – 3-є вид., доповн. – К : Академвидав, 2012. – 528 с. – (Серія «Альма-матер»)
9. Трофімов Ю. Л. Інженерна психологія: Підручник / Ю. Л. Трофімов. – К.: Либідь, 2002. – 264 с.
10. Трофімов Ю. Л. Психологія: Підручник / Ю. Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. – 3-є вид., стереотип. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2016 р.

ГОРОХОВА Г.
Кировоградский государственный педагогический университет имени Владимира Винниченко, (г. Кропивницкий, Украина

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ В ВУЗАХ I – II УРОВНЕЙ АККРЕДИТАЦИИ

Проанализирована роль и сущность профессиональной мотивации для будущих инженеров в процессе их профессионального становления. Определены главные педагогические условия формирования профессиональной мотивации будущих инженеров. Предложена методика реализации педагогических условий формирования профессиональной мотивации будущих инженеров в условиях ВУЗов I – II уровней аккредитации и исследована эффективность ее использования в системе высшего профессионального образования.

Ключевые слова: *мотивация, мотив, профессиональная мотивация, инженер, профессиональная мотивация инженера, педагогические условия, методика.*

HOROKHOVA H.
Postgraduate of the Kirovohrad State Pedagogical University after Volodymyr Vynnychenko, Kropyvnytskyi, Ukraine

THE DEVELOPMENT OF THE PROSPECTIVE ENGINEERS PROFESSIONAL MOTIVATION IN THE PROCESS OF THE PROFESSIONAL TRAINING IN THE I – II ACCREDITED INSTITUTIONS OF HIGH EDUCATION

There were analyzed the role and the core of the professional motivation for prospective engineers in their professional development process. The main pedagogical criteria for the professional motivation development of prospective engineers were defined here. There was offered the realization strategy of pedagogical criteria for the professional motivation development of prospective engineers in the I – II accredited institutions of high education and researched the efficiency of its usage in the high professional education system. There was revealed the urgency of the current issue that is being discussed which indicates the absence of development of the future engineers' professional motivation. Meantime, it determines the advanced requirements for the high-quality potential of engineers under contemporary circumstances of the scientific technological progress. As a consequence of the research in question there was defined and summarized the definition of the notion 'professional motivation' in accordance with social studies, its significance for the future engineer professional development. There were learnt the scientific practical value of studying the professional motivation issue as well as the peculiarity of the strategy that realizes pedagogical requirements of the professional motivation development for future engineers. The above mentioned factors embrace the psychological, pedagogical, technological aspects and have got an engineering orientation. In the conclusion there were presented the approbation results designed and developed by the author of the strategy of the future engineers' professional motivation in their professional training within the I – II accredited high educational institutes. The students of the Kirovohrad Engineering college of KNTU took part in its experimental examination process. Besides, there were defined the prospects of the further research of the pedagogical requirements of the professional motivation development for future engineers in the high education system.

Keywords: *motivation, motive, professional motivation, engineer, professional motivation of an engineer, pedagogical criteria, strategy.*